

Aurelia HANGANU

doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar
Rector Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”, Chișinău
email: aureliahanganu@yahoo.com

CONTRIBUȚIA LINGVISTEI ELENA CONSTANTINOVICI LA DEZVOLTAREA ȘCOLII GRAMATICALE DE LA CHIȘINĂU

Summary. **The contribution of the linguist Elena Constantinovici to the development of grammar school in Chisinau.** The Bessarabian school of grammatics is represented in the second half of the 20th – first decades of 21th centuries by the scientific researcher Elena Constantinovici who has established the scientific investigations in the field of verb and its grammatical categories. This personality has had an important role in developing multispectral researches of the temporality concerned as a grammatical category and the related aspects describing the verb. She's thoughts and contributions in describing the argument al structures of the Romanian verb are actual and open for further researches.

Keywords: history of linguistics, grammar, Bessarabian lingvist, Elena Constantinovici.

Așa cum se poate urmări în comunitatea științifică, personalitatea unui om stabilește modul în care se organizează și se dezvoltă o direcție științifică, or aceasta împrumută amprenta fondatorului ei pornind de la imagine și continuând cu modul de comportament social și științific inclusiv. Unele domenii cu atât sunt mai marcate de personalitatea celui care muncește întru evoluția lui, cu cât cercetătorii care-l abordează sunt mai puțini și formarea lor necesită eforturi susținute. Printre asemenea domenii ale științei limbii, aspectele care țin de structura ei gramaticală și cele de funcționalitatea elementelor limbii se remarcă aparte. Elena Constantinovici este profesionistul care a abordat verbul pentru a se referi, prin extinderea cercetărilor sale, și la temele conexe.

Amintim că formarea acestei lingviste basarabene s-a cristalizat la Institutul de Limbă și Literatură al A.Ș.M., actualmente Institutul de Filologie, unde a parcurs toate etapele de promovare în carieră: cercetător stagiar (1965–1974), cercetător științific inferior (1974–1985), cercetător științific superior (1985–1991), cercetător științific coordonator (1991–1995), cercetător științific principal (din 2001). Între anii 1972 și 1975, și-a făcut studiile de doctorat, pe care le fructifică în anul 1980, când obține titlul de doctor în filologie cu teza „Prezentul indicativ în limba moldovenească literară” și le consolidează în anul 2001, când susține teza de doctorat habilitat, intitulată „Verbul românesc: semantică, sintagmatică, temporalitate”. Așa cum se poate observa, cariera de lingvist a doamnei Constantinovici Elena a stat sub semnul verbului, o categorie a gramaticii care deschide multiple posibilități de analiză și interpretare, or anume verbul este cel care stă la baza comunicării ca atare, fiind punctul de reper în raportarea la realitatea lumii extralinguale.

Astfel, pornind de la studierea aspectelor care relevă categoria timpului, clasa verbului, structurile actanțiale ca forme de manifestare a capacității combinatorii a verbului și actele de vorbire ca unități elementare realizate prin utilizarea limbii în situații concrete de comunicare, adună în jurul său tineri pe care îi antrenează în investigațiile ulterioare, avansate și prin viziuni din alte perspective, referitoare la timpul verbal, una dintre categoriile gramaticale polivalente ale limbii, care, alături de mod și de persoană, constituie esența oricărei propoziții. E. Constantinovici își extinde aria de interese și asupra timpului în general, căutând să descrie complicatul proces de exprimare a ideii de timp în limbă. Rezultatele investigațiilor asupra modului de codificare a timpului și a curgerii lui prin mijloace de limbă sunt expuse, într-o formă concisă, în lucrarea „Timpul: valori și expresie” (1983).

În continuare, centrul de interes al cercetărilor întreprinse se mută asupra verbului, ca suport al temporalității și, totodată, una dintre părțile de vorbire esențiale ale limbii. Alte două lucrări care însumează rezultatele activității de cercetare și descriere a caracteristicilor morfologice și semantico-sintactice ale verbului, sunt: „Semnificația lexicală și valorile sintagmatice și aspectual-temporale ale verbului în limba română” (2001) și „Semantica și morfosintaxa verbului în limba română” (2007).

Cercetările efectuate în aceeași perioadă și studiile publicate acoperă un spectru amplu de probleme din domeniul lingvisticii românești, arătând aplecarea autoarei și spre alte probleme care converg gramaticii. Cercetarea structurilor sintactice din limba română, interpretate ca actualizări ale capacității combinatorii a unităților lexicale, aduce în prim plan nu numai descrierea lor din perspectivă teoretică, ci și o modalitate de inventariere cuprinsă în paginile unui „Dicționar monolingv de valență a cuvintelor uzuale din limba română”, care a văzut lumina tiparului cu totul recent. Totodată, alături de alți colegi din cadrul sectorului de gramatică a participat la elaborarea unor lucrări colective, precum: *Varietăți funcțional-stilistice ale limbii moldovenești contemporane* (1984), *Capitole de stilistică* (1990), *Dicționar român-rus de construcții verbale* (1998), *Gramatica uzuală a limbii române* (2001), *Gramatica practică a limbii române* (2006), *Mic dicționar de termeni lingvistici* (2008), *Teoria textului. Termeni-cheie* (2011), *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime* (2013). Între anii 2002 și 2004, a activat în calitate de coordonator și coautor la editarea unui ghid pentru profesorii de limba română ca limba a doua (*Predarea și învățarea limbii prin comunicare*, 2002) și a unui set de manuale de limba română ca limba a doua: *Limba care ne unește: nivelul I* (2003), *Nivelul II* (2004), *Nivelul III* (2004). Până azi, a publicat un număr impresionant de lucrări științifice (peste 200) dintre care 15 (ca unic autor sau în colaborare) sunt monografii, manuale, dicționare de o valoare informațională și instructiv-educativă excepțională.

De subliniat un aspect aparte al carierei de lingvist: proaspătă absolventă de facultate, Elena Constantinovici a avut ocazia să se întâlnească, încă în anul 1965 cu reputata Mioara Avram, care a favorizat angajarea acesteia la Sectorul de cultură a vorbirii, apoi la Sectorul de gramatică, încurajându-i aspirațiile pentru relevarea aspectelor limbii ascunse de categoriile gramaticale. Mai târziu, împreună cu un grup de colegi, dna Constantinovici a lucrat câțiva ani în echipa Mioarei Avram la un proiect comun – *Dicționar sintactic al verbelor în limba română* (rămas nefinalizat, spre regret). În 1993–1994 a făcut un stagiu de perfecționare la Institutul de Lingvistică „I. Iordan și Al. Rosetti” de la București al Academiei Române, de unde a revenit cu intenții de dezvoltare a cercetării și a relațiilor dintre cercetători, or această experiență a fost una importantă pentru a descoperi plăcerea de a lucra în echipă, și de a consolida eforturile în abordarea problemelor dificile.

Așa a obținut ca să conlucreze cu mai tinerii Ion Bărbuță, Alexandru Cosmescu, Elena Varzari, Aurelia Hanganu, cu doctoranzi și masteranzi care și-au început activitatea ca discipoli ai școlii de gramatică a doamnei Elena Constantinovici. Au semnat împreună mai multe titluri de carte. Ultimele patru apariții – *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime* (2013), *Morfologia limbii române* (2015), *Sintaxa limbii române* (2016) și *Gramatica limbii române* (2019) – sunt elaborate în colaborare cu Ion Bărbuță, afirmat și dânsul ca lingvist cunoscător al sistemului.

Pe parcursul activității sale de mai bine de 50 de ani, doamna Constantinovici a îmbinat cercetarea științifică și munca pedagogică. A ținut cursuri diferite, cerute de necesitățile timpului. Cele mai reprezentative sunt: *Gramatica limbii române*, *Teoria elaborării și redactării textului*, *Limba română de afaceri*, *Comunicarea în afaceri*, *Negocieri în afaceri*, *Etica profesională*, *Retorica*, *Limba română ca limbă străină* etc. au fost elaborate pe parcursul carierei sale de profesor universitar, începută încă prin anii 1985, când s-a introdus studierea limbii materne (moldovenească, pe atunci) la toate facultățile. Mulți dintre studenții doamnei Elena Constantinovici și-au continuat studiile de doctorat în România, au devenit profesori universitari, oameni politici, diplomați, notari etc.

Astăzi, comunitatea academică a cercetătorilor de limbă română o cunosc pe dna Elena Constantinovici ca un fondator și susținător de școală gramaticală românească în spațiul basarabean, afirmată ca centru de atracție pentru tinerii dornici să se formeze prin investigarea problemelor limbii române și punct de referință pentru cei care, avansând în cunoașterea sistemului limbii, abordează subiectele tangente verbului și categoriilor sale.

